

se află astăzi în Muzeul de istorie din Cluj și Muzeul de istorie și artă din Zalău ne permite încă mai demult să afirmăm că nu poate fi vorba de ștampile ale legiunii VII Claudia. Ștampilele pomenite în CIL, III, 8071 a, ca și cele aflate acum în Muzeul de istorie și artă din Zalău de tipul L.VII.G.F. aparțin legiunii VII Gemina. Ele au analogii foarte apropiate cu ștampile descoperite la Leon. Acest fapt determină ipoteza bine întemeiată că legiunea a fost prezentă în Dacia la o dată pe care acum și aici nu o putem preciza. Numărul mare de ștampile care au fost descoperite nu lasă loc nici unui dubiu. Cu ce ocazie și ce parte din legiune a fost

în Dacia este greu de precizat. Foarte probabil că aducerea aici a unui detașament al legiunii s-a făcut cu prilejul unor concentrări de trupe (poate războaiele marcomanice, poate războaiele și vizita lui Caracalla etc.). Prezentarea de față nu permite extinderea discuției. Acest lucru va fi făcut într-o lucrare special destinată prezenței legiunii în Dacia. Știm însă sigur astăzi că o parte din legiune a staționat în Dacia, iar ștampilele permit chiar o datare apropiată a prezenței ei aici.

În încheiere subliniez interesul deosebit al acestei lucrări cu articole de bază pentru istoria unei provincii din Imperiul roman.

Nicolae Gudea

G. F. CEBOTARENKO, *Calfa-gorodisce VIII—X vv. na Dnestre*, Editura Știința, Chișinău, 1973, 116 p., 69 fig.

În această monografie sînt publicate rezultatele cercetărilor arheologice, efectuate sistematic, timp de 8 ani, în așezarea fortificată Calfa, situată pe malul Bicului, în imediata apropiere a Nistrului. Lucrarea cuprinde o introducere și cinci capitole.

Capitolul I este rezervat ceramicii subdivizate în următoarele categorii: 1) ceramică lucrată cu mîna; 2) ceramică nisipoasă lucrată la roata înceată și decorată cu linii incizate orizontal și în val; 3) ceramică decorată cu linii lustruite și 4) ceramică de import (cioburi de amforă, de vase smălțuite și de oale modulate din argilă albă și decorate cu vopsea roșie). Referindu-se la vasele decorate cu vopsea roșie (p. 28—29) autorul o confundă, oarecum, cu ceramică „desenată” de la Preslav. În realitate, fragmentele ceramice despre care este vorba se încadrează, fără nici o excepție, în categoria ceramicii din argilă albă, decorată cu vopsea roșie sau brună, caracteristică, cu deosebire, așezărilor din Dobrogea¹. De notat că tradiția acestei ceramici de evidentă origine romană s-a păstrat numai în regiunea Dunării de Jos².

În capitolul al II-lea este dezbătută situația stratigrafică de la Calfa. Autorul a surprins două niveluri arheologice: primul nivel, datînd din secolul al VIII-lea și prima jumătate a secolului al IX-lea, se caracterizează prin ceramică lucrată cu mîna; al doilea nivel, datînd din a doua jumătate a secolului al IX-lea și secolul al X-lea se carac-

terizează prin ceramică însumată în categoriile 2, 3 și 4.

În capitolul al III-lea sînt prezentate locuințele (22 de bordeie și un semibordei) și sistemul de fortificație. C. F. Cebotarenko susține că fortificația așezării de la Calfa comportă două faze. Într-o primă etapă, corespunzînd primului nivel de viață (secolul al VIII-lea — prima jumătate a secolului al IX-lea), s-a construit un „zid” din pămînt și lemn, zid dublat de un șanț adînc de 4,50 m. Într-o a doua etapă, corespunzînd celui de-al doilea nivel (a doua jumătate a secolului al IX-lea și secolului al X-lea), au fost construite trei linii de apărare, dintre care cea exterioară nu a fost terminată (vezi, p. 89, fig. 1).

În capitolul al IV-lea sînt descrise șase morminte de înhumare, „păgîne”.

Capitolul al V-lea este rezervat interpretării istorice a situațiilor arheologice de la Calfa. G. F. Cebotarenko socotește că nivelul I, caracterizat prin ceramică lucrată cu mîna, corepunde așa-numitei *perioade slave*. Cu alte cuvinte, acest nivel este atribuit slavilor din cultura Luka-Raikovețkaia. După opinia aceluiași autor, cel de-al doilea nivel, caracterizat prin ceramică lucrată la roată și vase de import, este rezultatul expansiunii, în aceste părți, a statului bulgar cu capitala la Plisca, iar mai tîrziu, la Preslav.

O astfel de opinie nu poate fi acceptată decît dacă se dovedește că ceramică Dridu, numită de cercetătorii bulgari (dar și de Cebotarenko) ceramică *veche bulgărească*, se găsește peste tot acolo unde s-a întins stăpînirea statului bulgar. Or, tocmai aceasta nu poate fi dovedit. Se știe, de pildă, că bulgarii încă de la început au ocupat partea

¹ Petre Diaconu în *Slavjanite u sredno-vekovnijat svjat VI—XI vek.*, Sofia, 1973, p. 209—213.

² *Ibidem*.

de la apus de râul Iskâr și totuși așa-zisa ceramică veche bulgărească (citește Dridu) lipsește din zona respectivă. În atari condiții devine limpede că ceramica de tip Dridu nu „calchează” răspîndirea unei anume puteri politice și nici măcar a unei populații. Dealtfel, noi am avut prilejul să susținem că „ori unde ar apărea această ceramică ea reflectă nu o situație etnică, ci un anumit grad de dezvoltare social-economică a comunității omenești”³.

³ Petre Diaconu, în *Păciul lui Soare, I, Cetatea bizantină*, București, 1972, p. 129.

Ajunghind aici vom sublinia că autorul s-a folosit în elaborarea volumului, de o bogată bibliografie. Încadrările cronologice sînt, în general, corecte; descrierea materialului arheologic e făcută cu pricepere. Ce-i drept, concluziile lui Cebotarenko vor suscita discuții în contradictoriu. Oricum ar fi, problemele dezbătute în volumul *Calfa-gorodisce VIII—X pe na Dnestre* vor intra în vederile arheologilor români care se ocupă cu realitățile arheologice din secolele VIII—X de la Dunărea de Jos.

Petre Diaconu